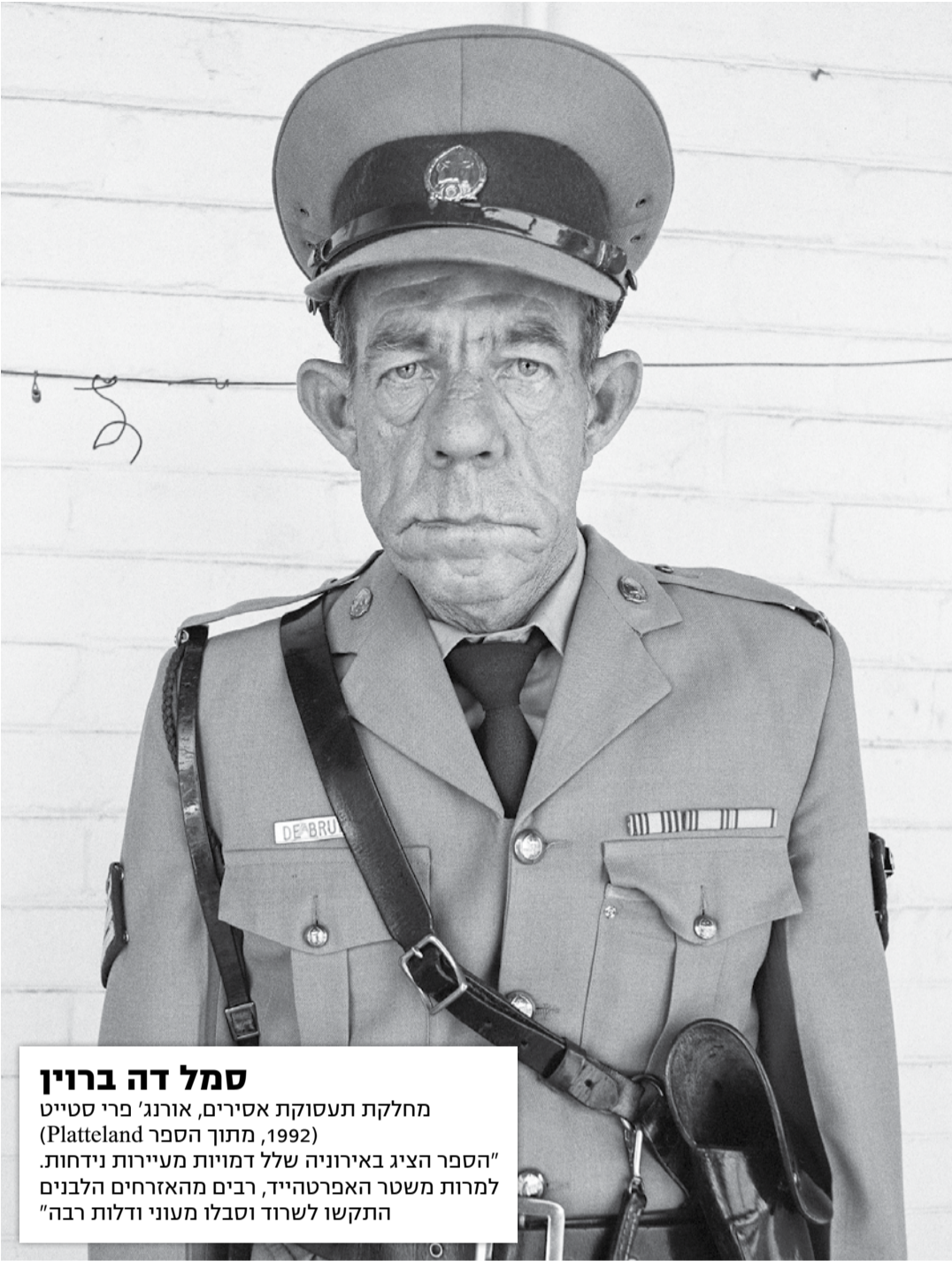

עדשת מגע

בעבר נהג רוג'ר באלן להפנות את מצלמתו אל טיפוסים משולי-השוליים של דרום-אפריקה, וספג על כך ביקורת רבה. בתערוכה החדשה שלו, המוצגת בישראל בבכורה עולמית, הוא כבר מציג תמונות של הזיות וחלומות, אך המטרה נשארה זהה: לגרום לצופים לחוש תנועה במעמקי הנפש, ולחקוק בהם משהו שילווה אותם לאורך זמן

דותן מלאך | צילום: אבישג שאריישוב

סמל דה ברױן

מחלקת תעסוקת אסירים, אורנג' פרי סטייט (1992, הספר הספר Platteland) "הספר הציג באירוניה שלל דמויות מעיירות נידחות. למרות משטר האפרטהייד, רבים מהאזרחים הלבנים התקשו לשרוד וסבלו מעוני ודלות רבה"

בידור עידן הטלפונים החכמים הפך הצילום לפעולה שכיחה, פשוטה ויומיומית. אנחנו מתעדים את עצמנו באינסטינטיביות ובאובססביבות, כמעט בכל מקום ובכל זמן. התמונות הן בשבילנו אמצעי תקשורת, דרך לשתף את הוולת ברגעים הקטנים או העצובים של חיינו, להביע רעה, רגש או מאהא, ולגרוף ברשתות החברתיות תגובות שיהללו את פיסות האמנות הקטנות שלנו. את הצלם האמריקני המוערך רוג'ר באלן כל זה דווקא מכביע.

"העולם היום מוצף במיליארדי תמונות, שרובן המכריע אין שום משמעות", אומר לי באלן. "לצלם לא עולה כסף, וכל אחד יכול לשלם מאה דולר ולהפיק לעצמו ספר תמונות, או ליצור תערוכת צילומים בפייסבוק. תרבות הסלפי היא דבר טיפשי וחסר כל ערך".

אנחנו נפגשים בכיכר המרינה בתל-אביב, שעות אחרות לפני הפתיחה הרשמית של התערוכה החרשה שלו, "תיאטרון ההתגלויות", שמוצגת בארץ בככורה עולמית. אני יורד אחריו לקומה התחתונה של גלריית זימאק, שם מוצגות התמונות, והוא מביע שביעות רצון מהאופן שבו סודרו על הקירות. "אני אוהב את כל התמונות בתערוכה, אבל בתוך שנה או שנתיים ארע מזה עשר התמונות המועדפות עליי", הוא אומר. בניגוד לעבודות האפלות שלו, שנראות לעתים כמו הויה או חלום מורח במיוחד, באלן עצמו מחויר, רגוע ונראה מרוצה מאוד. "רוג'ר הוא אדם מאוד מושב, שידוע בריוק מה הוא עושה ומה הוא רוצה", תגיד לי אשתו לינדה אחרי הריאיון. "אנשים שמכירים

את האמנות שלו חושבים שהוא מוזר ואפל כמון, אבל במציאות זה ממש לא כך".

על "תיאטרון ההתגלויות" – תערוכה שכוללת עשרות תמונות, עבודת וידאו וספר צילומים – שקר באלן במשך שמונה שנים. הרעיון המרכזי שלה ניטע בו בעקבות ביקור בכלא נשים נטוש בדרום־אפריקה.

ב־2005 הגעתי לשם וראיתי ציורים שצוירו על החלונות, מה שגרם להם להיראות מוארים, הוא מספר. "אהבתי את זה, צילמתי כמה תמונות, וכך למעשה התחיל הפרויקט. בהמשך הגעתי למחסן גדול עם הרבה חלונות, והוא הוכיר לי את הכלא. באותה תקופה כבר השתמשתי בציורים שלי לצורך צילום. שמתי אותם על גבי החלונות של המחסן בצורות שונות, והתחלתי לצלם. כמה מהרימויים היו חוקים מאוד, והתוצאות ריגשו אותי. מ־2007 התחלתי לעבוד על הפרויקט כמה פעמים בשבוע, והוא התפתח עם

הזמן. רעיונות חדשים עלו, השתמשתי בטכניקת צילום חדשה, בסגנון שונה. זו לא הייתה סיטואציה רגילה בשבילי, והייתי צריך להשתמש בהרבה דמיון כדי להחליט מה יהיה בכל חלון".

מה הוביל אותך לפתוח את התערוכה הזו דווקא בתל־אביב?

"יש לי תחושה טובה בנוגע לישראל. חבר שלי הכיר לי את גלריית זימאק, והאבתי את הרעיון שאציג בה תערוכה. אני מודה על ההזדמנות הזו".

קיבלת ביקורת או איימים כלשהם לפני שהגעת לישראל?

"לא, אבל גם אם היו מנסים ללחוץ עליי הייתי אומר להם שיקפצו לי. אני לא אמן פוליטיקלייקורקט. הייתי בסין וברוסיה, ואני מגיע לכל מקום. העולם בכללותו הוא לא מקום נהדר, ולצערי החליטו להיטפל לישראל, כי יש עדיין הרבה מאוד אנטישמיות. הרי יש מקומות גרועים הרבה יותר. ישראל מושכת כל כך הרבה תשומת לב, בשעה שלאף אחד לא אכפת מה קורה ברואנדה, בקונגו או ברוסיה. נניח שהייל ישראלי מכה ילד פלסטיני: זה מגיע מיד לחדשות וכל העולם מדבר על זה, אבל האם זה באמת הדבר הכי חשוב לעסוק בו כרגע? למה כששוטר מכה למוות ילד בקונגו, זה לא מגיע לחדשות? אנחנו חיים בעולם צנוע, מלא סטנדרטים כפולים. בעיניי זה פאתטי".

כולם מבקשים מתנות

רוג'ר באלן נולד בווסט־סטר שבניו־יורק בשנת 1950. אביו היה עורך דין, ואמו הקימה את אחת מגלריות הציילום הראשונות בארה"ב. בשנות השישים עבדה האם כסוכנות הצילום המוערכת "מנגום", ושם

שיתפה פעולה עם כמה מהצלמים המפורסמים של התקופה, ובהם אנרי קרטייה־ברסון, ריאן ארבוס ואגנדה קרטס. התמונות שלהם היו נוף התבגרותו של באלן. חוויית הצילום הראשונה שלו הייתה בגיל חמש, כשצילם את אחותו במצלמה המשפחתית. בגיל 13 קיבל מצלמה משלו, אך יעברו עוד עשרות שנים לפני שהצילום יהפוך למרכז חייו. "מאז שאני זוכר את עצמי רציתי להיות צלם, אבל רק בתור תחביב", הוא נזכר. "הייתה לי תשוקה רבה לצילום, והרגשתי שיש לי היכולת והמוח הנכון כדי להיות צלם, אף שמעולם לא למרתי. בסופו של דבר אני חושב שגם היה לי הרבה מול".

בשנת 1973 קיבלו חייו תפנית מצערת, כשאמו חלתה בסרטן ונפטרה. באלן חזר לבית נעוריו, החל לצייר וניסה למצוא את עצמו. "כמה חודשים לפני כן סיימתי תואר בפסיכולוגיה באוניברסיטת ברקלי בקליפורניה. הייתי צעיר חסר מנוחה בן 23, ולא ידעתי מה אני רוצה לעשות בחיי. הרעתי לאבי שאני יוצא לטיול של כמה חודשים בעולם, ובסופו של דבר הייתי בדרכים חמש שנים".

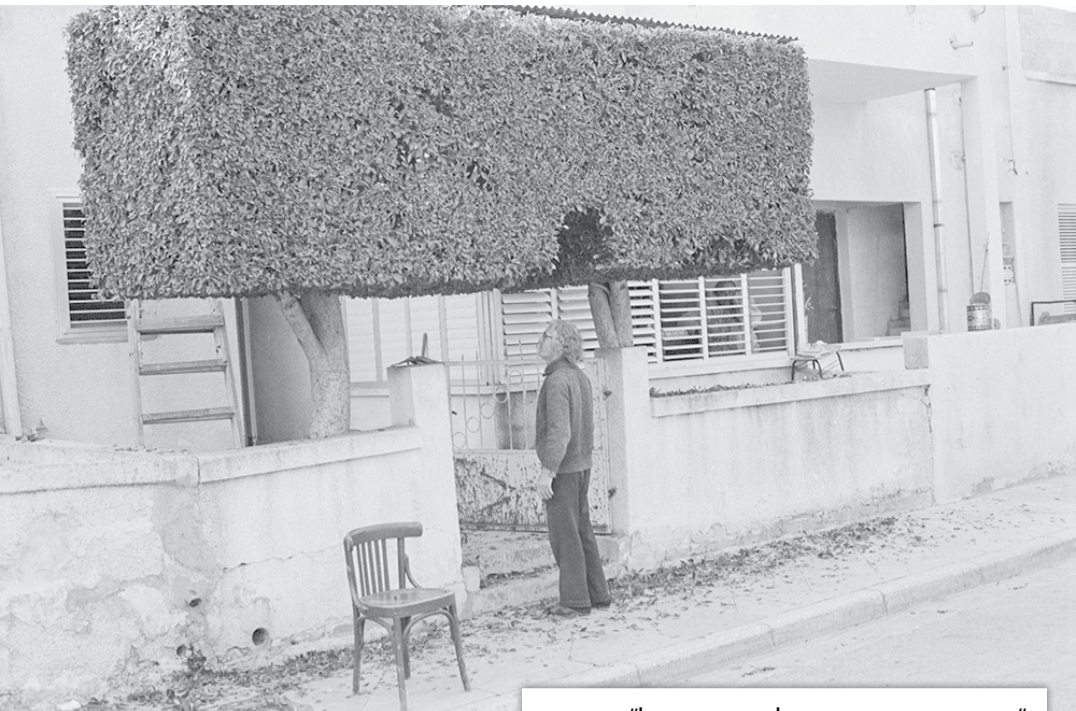
התחנה הראשונה במסעו הייתה ישראל. "הגעתי לכאן ב־1 בינואר 1974, ונשארתי ארבעה חודשים. זו הייתה תקופה קשה למדינת ישראל, אחרי מלחמת יום הכיפורים. אני זוכר שהיה כאן דיון בלתי נגמר על המלחמה ומי אשם במה שקרה. באחד הימים נסעתי לאוניברסיטה העברית, לאירוע שהשתתף בו משה דיין, ואנשים התקיפו אותו בשאלות. האשימו אותו, רצו לדעת מי אחראי למוות של כל כך הרבה חיילים, שאלו איך הממשלה לא ידעה מה קורה בצד השני". בשנה הבאה צפוי לצאת ספר טרנסקפטיבה על

צללים זרים

(מתוך התערוכה החדשה)

"אני מאמין שאם אתה מצליח להסביר תמונה במילים, זו כנראה תמונה לא טובה. תמונה טובה משפיעה על התחושות שלך באופן מייד, ובעיקר על התת־מודע. מבחינתי זו תמונה שאתה יכול להזדהות איתה, שהופכת לחלק ממך באופן שקשה להסביר"

"זו הייתה תקופה קשה למדינת ישראל". מסדרת הצילומים בארץ, אחרי מלחמת יום הכיפורים

יש מי שמשווים בין דרום־אפריקה של אז לישראל של ימינו. אתה רואה את ההיבד?
"אני לא רואה שום קשר בין תקופת האפרטהייד שם למה שקורה כאן. אי אפשר להשוות בין הפלסטינים למצב השחורים בדרום־אפריקה בימים ההם. לכל מדינה יש בעיות אחרות".

עבודתו של באלן בתחום הגיאולוגיה וגילוי המחצבים הובילה אותו לעיירות־ספר ולכפרים נידחים. שם הוא מצא אובייקטים רבים לצילום, והתחביב שלו הלך והשתכלל. הוא חיפש את הסביבה השונה, המורזה ויוצאת הדופן, ולכך בעדשתו טיפוסים אקסצנטריים משולי החברה. גיבורי הצילומים שלו השפיע עליבות וריאוש רב – חלקם מבוזמים, חלקם אותנטיים כאופן מטריד. "מצד אחד יש בדרום־אפריקה הרבה עשירים, ומתקיימים שם חיים מערביים לכל דבר. מצד שני שיעור האבטלה עומד על ארבעים אחוזים, המשכורת הממוצעת היא מאה אירו לחודש, ורבים באוכלוסייה סובלים מבעיות כלכליות. מעציב אותי לפגוש במצוקה הזו, אבל עצב אפשר למצוא בכל מקום, החיים הם טרגיים ויש בהם הרבה מאבק. ממש השנים פגשתי אנשים עשירים שנמצאים בריכאון, ופגשתי חסרי כול שמחים. אין טוב ורע".

דרום־אפריקה סובלת גם מפשיעה אלימה, בעיקר באזורים העניים יותר, שבהם יוצר באלן את הפרויקטים שלו. "יש מקומות שאי אפשר להגיע אליהם עם ציוד יקר, כי מיד יתקפו וישרדו אותך. פעם הבאתי לאחד האזורים האלה צוות מסקנדינביה, והם ספגו מכות והציוד שלהם נגנב. מאז לא צירפתי אף אחד למסעות שלי. אם אתה רוצה ליצור פרויקט במקום כזה, מוטב שאנשים שם יכירו אותך, יסמכו <

"יש מקומות בדרום־אפריקה שאי אפשר להגיע אליהם

עם ציוד יקר, כי מיד יתקפו וישרדו אותך. פעם הבאתי לאחד האזורים האלה צוות מסקנדינביה, והם ספגו מכות והציוד שלהם נגנב. אם אתה רוצה ליצור פרויקט במקום כזה, מוטב שאנשים שם יכירו אותך וישמרו עליך. אם מישהו שם רעב, אקנה לו אוכל. אם ילד חולה, אקח אותו לבית חולים"

עבודותיו של באלן, ויפיעו בו כמה צילומים מיוחדים מהביקור בישראל. מכאן הוא המשיך לקפריסין ואל לקהיר, ערך מסע יבשתי בן שנתיים וחצי בין איסטנבול לגינאה החדשה, והגיע גם לקייפטאון שבדרום־אפריקה. ב־1982 החליט שבמדינה הזו יקבע את ביתו, והיום הוא חי ביוהנסבורג.

"אחרי מסע ההרפתקאות שבו יצירתי את ספר הצילומים הראשון שלי, Boyhood, עשיתי תואר בגיאולוגיה וכלכלת מחצבים", מספר באלן. "דרום־אפריקה היא המקום הטוב ביותר בעולם לעסוק בתחום הזה, וכבר ידעתי שאני לא רוצה להיות בארה"ב. בנוסף, פגשתי בדרום־אפריקה את מי שהפכה להיות אשתי. המדינה הייתה אז בתקופה מאוד מורכבת, והשילוב בין תרבות המערב לחיים באפריקה מאוד עניין אותי".

תמד תיאטרלי לירי. מתוך התערוכה החדשה

< עליך וישמרו עליך, אחרת אין סיכוי שתצליח".
איך אתה מושגלם שם?

"אם מישהו רעב, אקנה לו אוכל. אם יש ילד חולה, אקח אותו לבית חולים. בכל מקום שאני מגיע אליו, אני הופך לחלק מהקהילה ושומר על קשר עם האנשים לאורך השנים".

גם במהלך הריאיון מקבל באלן אינספור הורעות טקסט מהאנשים שהוא מרבה עליהם. "בתקופת חג המולד כולם מבקשים ממני כסף או מתנות", הוא מספר. "אנשים מתקשרים אליי ומציקים ביום ובלילה, ולפעמים זה משגע אותי. אבל זה משהו שאני עושה כבר 35 שנה, ויש עליי אחריות גדולה".

במשך השנים טענו שאתה מנצל את החולשה של המצולמים שלך.

"מי שאומר את זה, לא באמת מבין מה אני עושה. האנשים שאני מצלם אוהבים אותי. אני עוזר להם, האמנות שלי עוזרת לאנשים להבין את עצמם ותורמת לחברה האנושית, וכולם נהנים מזה. אם זה לא היה נכון, 35 שנה לא הייתי נדרוה".

המואר הוא גם המסתורי

הצילומים של באלן מאותן שנים נעים בין פוטורז'נליזם, מעין שליחות עיתונאית, לצילום ציורי. הוא תיעד קהילות כפריות, חוסים במעון סגור וגם ציפורים, שאהובות עליו עד מאוד. בפרויקטים שלו הוא נוהג להשתמש בחפצים ובתפאורה, ולשלב

"הלואי שהייתי ציפור". באלן

הצילום בסגנון הזה. הוא מינימלי, לא מעתיק

את המציאות כמו שעושים צילומי הצבע. אם מצליחים לעשות את זה נכון, התוצאה חזקה ומיוחדת. "התמונות שלי הן יותר משחור-לבן, הן מעבירות את הסגנון שלי, את האסתטיקה. זה לא פורמט שקל לעבוד בו, יש מקום קטן מאוד לטעויות, וזו אחת הסיבות לכך שאנשים לא משתמשים בו יותר. אבל אני ממשיך לפתח את היצירה שלי בתוך הסגנון הזה. אני לא מרגיש תקוע או מתוסכל, אלא מגדיל כל הזמן את מה שאני עושה".

אתה נוטע בכל העולם, אבל מצלם את הפרויקטים שלך דווקא בדרום-אפריקה. מה עומד מאחורי זה?
 "לפשוט נוח לי לפעול שם. זה לא באמת משנה איפה אני עובד, כי כל תמונה היא תוצר שגולד קודם כול במשעבא שלי, אבל אני לא יכול להיות בישראל, לדבר איתך, ללכת עם אשתי לשוק ביפו ואו לצלם. אני לא יכול להתרכז כך בצילום ברמה שאני שואף אליה, ואני גם לא רוצה להסתובב עם המצלמה שלי בכל מקום. אני בכלל לא לוקח אותה כשאני יוצא מדרום-אפריקה".

ואם בכל זאת אתה נתקל במשהו שאתה רוצה לתעד? תצלם אותו בטלפון?
 "מעט מאוד. לפעמים אני מעלה תמונות לאינסטגרם, אבל לא יותר מזה. אין לי צורך בזה".
אתה פועל במדינה ששמונים אחוז מתושביה שחורים, אבל בתמונות שלך מופיעים רק אנשים לבנים. איך אתה מסביר את זה?

"עד תחילת שנות האלפיים אי אפשר היה להגיע לשכונות שבהן חיים אנשים שחומי עור, ובהרבה מקומות שפעלתי בהם בכלל לא גרו אנשים כאלה – בגלל האפריטהייד ומסיבות נוספות. ולמרות זאת, בשלושים השנים האחרונות צילמתי הרבה שחומי עור. הצילומים האלה פשוט לא מצאו עדיין את מקומם שלנו. בכל אחד מאיתנו יש לי שדרה של מאה צילומים ששמה 'השחורים והלבנים', והיא תהפוך לספר שיתפרסם בהמשך".

אדישות לזוועות מצולמות

עד היום פרסם באלן 14 ספרי צילום. הספר Platelend, שראה אור ב־1994, עורר הדים רבים וגם מחלוקת, מה שלדברי באלן נתן לו רחיפה להמשיך וליצור.

הצצה באתר שלו מגלה שב־2016 לכדה הוצגו עבודותיו בעשרות מדינות ברחבי העולם. אפשר היה למצוא אותן בין השאר במוזיאון לאמנות מורדנית בניוירוק (MOMA), במרכז פומפידו בפריז, במוזיאון

"האנשים שאני מצלם אוהבים אותי". מסדרת הצילומים בארץ

סטדליק באמסטרדם, במוזיאון ויקטוריה ולאברט בלונדון ובאוסף הפרטי של אלטון ג'ון. מפתיע אם כן לגלות שבאלן בן ה־67 לא מכר ולו צילום אחד עד גיל חמישים. "לא הצעתי תמונות למכירה, עסקתי בצילום על טהרת התחביב בלבד", הוא מספר. "ב־2001, כשהספר Outland יצא וקיבל תשומת לב, מכרתי הרבה צילומים. מאז הקרשתי זמן רב יותר לצילום והתחלתי לראות בזה מקצוע".

ב־2012 קיבלה הקריירה האמנותית שלו רחיפה נוספת, לאחר שיצר וידאו־קליפ ללהקת "די אנטוורד" הדרום־אפריקנית. הסרטון, שנעשה ברוח עבודותיו של באלן, מציג שלל דמויות קצה שחלקן מתבוססות בחלל מטונף, בין עכברים וחולדות. הקליפ הפך לסנסציה ברשת, עם מיליון צפיות כשבוע הראשון לצאתו וקורב ל־90 מיליון עד היום.

"בקושי הכרתי את ויטיוב, והיו לי אפט ציפיות מהפרויקט הזה", מספר באלן. "חברי הלהקה אמרו שהיצירה שלי עיצבה את האסתטיקה של האמנות שלהם, וזו הייתה חוויה מצינית לשני הצדדים. בדרך כלל הקהל שנחשף לעבודות בשחור-לבן הוא קטן, ולכן הקליפ היה מקצה משמעותית בקריירה שלי. הוא גרם לאנשים רבים להכיר את מה שאני עושה. בשנים האחרונות אני מכין עבודת וידאו לכל פרויקט שאני יוצר. זה הפך לחלק מהאמנות שלי, ואני רוצה לגדול בתחום".

במקביל נראה שהסגנון שלו עובר שינוי ומתרחק מהכיוון התיעודי שאפיינ אותו בעבר. "זה תהליך שלא קרה ברגע אחד, אלא באטיות רבה, צעד אחד צעד. בשנות השמונים והתשעים מיקמתי אנשים ליד ציורים שתלויים על הקירות כבתים שלהם, ובתחילת שנות האלפיים כבר השתמשתי בציורים שלי לצילומים. היום כל אחד מהם יכול להתקיים בכל מקום שהוא – בלי קשר למציאות הסוציאלית או הפוליטית שבה צולמה התמונה. גם כשיחסו לעבודות שלי ממד תיעודי, מבחינתי תמיד היה בהן משהו יותר אוניברסלי ואמנותי".

יש כך נענוע לצילום הדוקומנטרי? היית רוצה לנסוע לאזור מובה אסון – להאלב שבסוריה, למשל – כדי לתעד את הזוועות?

"אין לי שום עניין בצילום מהסוג הזה. אני לא צלם פוליטי", הוא נחרץ. "ההבדל בין אמנות לדוקומנטריה הוא שאם תראה תמונה אמנותית חזקה, היא תשפיע יותר על הנפש הפנימית שלך. אם אצלם בסוריה אישה שלידה שוכב ילד שנהרג – לתמונות כאלה כבר אין השפעה על אנשים, כי הם ראו אותן מאות פעמים".

לא מכר תמונה עד גיל חמישים. מסדרת הצילומים בארץ

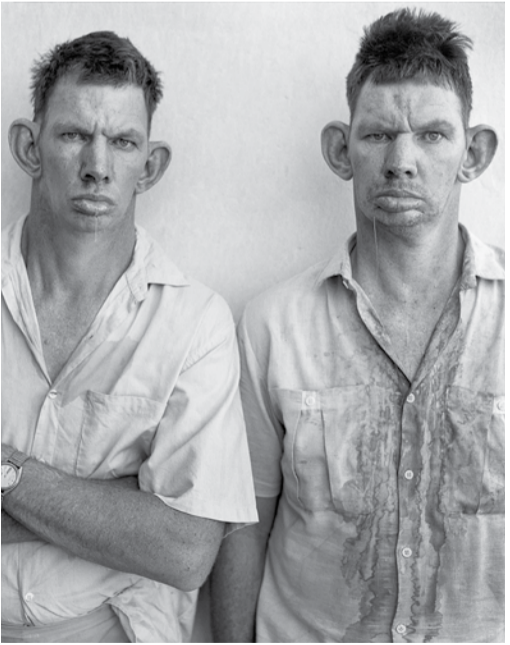
"בכל יום אנחנו חיים בעולם החלום במשך כמה שעות, וזו מציאות בדיוק כמו המציאות שלנו. בכל אחד מאיתנו יש צל פנימי, צד שפחות מוכר לנו, או שאנחנו פחות רוצים להתמודד איתו. חלק מזה הוא הידיעה שיום אחד תמות, והשאלה היא איך אתה מתמודד איתה. גם אם אתה מתעלם, זה שם כל הזמן"

להרס כדור הארץ. אז מה כל כך נהדר בנוגע למשהו שמישהו עושה?"
אתה מגדיר את עצמך אדם אופטימי?
 "אני לא אופטימי ולא פסימי, אני שום דבר. לדעתי זה מיותר להיות אחד מהם".

למחרת פגישתנו כבר ימריא באלן לאיסיטנבול, לתערוכה נוספת של עבודותיו. בינתיים, לדבריו, הוא נהנה מאוד מהשהות בארץ. "אני כבר לא טס לכל מקום שבו מציגים תמונות שלי. אין לי כוח לנסוע למקומות מרוחקים וקרים, ומעייף אותי לטוס כל כך הרבה. הלואי שהייתי ציפור", הוא אומר.

בסולם האושר מאחת להמש, איפה אתה?
 "אני מאוד שמח ממה שהשגתי בחיים. אין מישהו שיכול לצלם כמוני. אם אמות מחר, מבחינתי עשיתי את הדברים שהייתי צריך לעשות והשצלחתי לעשות. אני לא מתחרט על כלום, נהנה ממה שאני עושה, מלא תשוקה להמשיך ומחשיב את עצמי ברימול. נראה לי שאני אחד האנשים היחידים שמרגישים ככה בגילי, ואין לי שום סיבה להתלונן על זה". ■

לתגובות: dyokan@makorrihshon.co.il

"עצב אפשר למצוא בכל מקום, החיים הם טרגיים". דריזי וקייטי התאומים מהסדרה שצולמה בפריפריה של דרום אפריקה, 1993